

Pentti Ikonen

Ideologiat, psykoanalyysi ja narsismi

Käsiteltävien asioiden taustaksi on syytä palauttaa mieleen joitakin minäihanteen syntyyn liittyviä seikkoja.

Kun ihminen pettyy toiveissaan ja pyrkimyksissään, hän voi kääntää tapahtuman narsistiseksi loukkaukseksi itseään kohtaan. Hän tuntee itsensä riittämättömäksi ja huonoksi. Narsistinen libido on menettänyt kohteensa, ja tunne omasta arvosta ja olemisen mielekkyydestä on menettänyt naiivin ja ajatuksettoman itsestäänselvyytensä. Tästä traumasta, jonka käsittely vaatisi suuren psyykkisen työn, voi pelastautua minäihanteen muodostamisen avulla. Minäihanne sisältää sekä trauman myöntämisen että suojan sitä vastaan: olen huono, mutta tulen hyväksi. Narsistinen libido saa minäihanteesta uuden kohteen, jolla on yhtä ehdoton arvo kuin loukkaamattomalla minuudella oli aikaisemmin. Freud sanoo asian seuraavasti: ”Mitä hän (ihminen) heijastaa eteensä ihanteekseen, on korvike hänen lapsuutensa menetetyille narsismille, jossa hän oli oma ihanteensa” (Freud 1914, 94). Lapsuuden narsismin itsestäänselvyden ja ehdottomuuden pelastaminen on minäihanteen defensiivinen psykoekonominen tehtävä. Ihanne, joka on kyseenalainen, ei ole enää ihanne. Tähän minäihanteen defensiiviseen perusfunktioon – itsen ja elämän narsistisen arvon itsestäänselvyden ja ehdottomuuden säilyttämiseen – perustuu sen illusorisuus. Ihmisen tarpeiden ja halujen vaihtelevuus ja ristiriitaisuus tekee ehdottomasta ihanteesta illuusion; ”Aikana kulta parempi, toisena rauta”. Se mitä edellä on sanottu minäihanteesta, koskee myös erilaisten ideologioiden rakentamia ja minäihanteiksi tarjoamia ihanneihmisen malleja, jotka psyykkisen työn ja narsististen traumojen käsittelyn sijasta tarjoavat valmiita ja ehdottomia arvoja.

Toiveissaan ja pyrkimyksissään pettynyt ihminen voi pelastaa narsistisen arvonsa uhkaavalta loukkaukselta myös siten, että hän sijoittaa riittämättömyyden ja huonouden itsensä sijasta ulkomaailmaan. Pettymyksiltään hän ei tällä tavoin säästy, mutta hän säästyy narsististen traumojensa läpityöskentelyltä ja säilyttää illuusion oman narsistisen arvonsa itsestäänselvydestä ja ehdottomuudesta. Hän voi myös muodostaa opin siitä, miten ulkomaailman asioiden tulisi olla, jotta hänen ja hänen elämänsä arvo säilyisivät. Näin syntynyt yksityinen ideologia voi vaatia tekijältään paljon uhrauksia, täyttää hänen elämänsä vastoinkäymisillä ja pettymyksillä ja tuhota hänen suhteitaan toisiin ihmisiin, mutta se antaa hänelle ja elämälle ehdottoman arvon, niin kauan kuin hän ideologiaansa uskoo. Sama koskee ryhmien yhteisiä ideologioita, jotka voivat vaatia kannattajiltaan mielettömiä uhrauksia ja tuottaa jatkuvaa kärsimystä ja pettymyksiä, mutta jotka säilyttävät illuusion heidän ja heidän elämänsä ehdottomasta ja pysyvästä

arvosta. Narsistiset traumat voidaan unohtaa, eikä psyykkistä työtä niiden ymmärtämiseksi tarvitse tehdä. Ideologia ja sen mukainen ulkomaailman muuttamisyritys takaavat itsen ja oman elämän narsistisen arvon.

Jokapäiväisestä leivästä huolehtimisen ohella ihmisen arkielämän täyttää enemmän tai vähemmän selkeä, ahdistunut tai toivorikas mielikuva siitä, miten asioiden tulisi olla jotta ne olisivat hyvin, jotta elämä olisi kohdallaan. Tämä suhtautuminen voi sisältää aitoa rakkautta toisiin ja itseän ja halua toteuttaa sitä, mikä tuottaa hyvää mieltä ja iloa itselle ja muille. Mutta useimmiten tämä ”näin asioiden tulee olla” -asenne on aidon ideologian tavoin dynaamiselta ytimeltään suojautumista läpityöskentelemättömiä kauhuja vastaan.

”Näin asioiden tulee olla” -asenne voi johtaa myös sellaiseen ideologiaan, josta puuttuu kaikki spesifi sisältö. Sääntöjen ja muotojen ehdoton noudattaminen on muodostunut itsetarkoitukseksi, ja se toimii narsistisen illuusion ylläpitäjänä ja suojana elettyjen traumojen uudelleen kokemista vastaan. Kun jokainen yhteisö tarvitsee sääntönsä ja toimintamuotonsa, on virkavaltaisuuden avulla tapahtuva narsistisen illuusion pönkittäminen helppo mieltää oikeudenmukaisuudesta ja yhteisestä hyvästä huolehtimiseksi. Kuitenkin se avoin tai kätkeyty triumfi, jolla byrokraatti uhraa todellisen hyvän sääntöjen hyväksi, kertoo narsistisen suojautumisen – byrokratian anonyymien ideologian – voitosta sitä uhanneesta vaarasta (vrt. Freud 1921). ”Fiat iustitia, perat mundus”, tapahtukoon oikeus, tuhoutukoon maailma, on latinankielinen – kenties ironinen sanonta.

Kieltämättä ideologiat ovat ”vieneet kehitystä eteenpäin” käyttäkseni kulttuurillemme tyypillistä kaavamaista sanontaa, ja kieltämättä ne ovat antaneet monille heidän elämänsä arvon. Mutta ne ovat myös saaneet aikaan suunnatonta tuhoa ja pilanneet arjen hyvinvointia ja ihmisen vaatimattomia iloja. ”Ihanteellisuus on tapa murjottaa, ja aatteet kirjoittavat historiaansa hautausmaihin”, sanoo aforismien tekijä. Vasili Grossmanin romaanissa ”Elämä ja kohtalo” on luettavissa keskitysleirivangin tutkielma siitä, miten yksinkertainen hyvä, aina kun se saa aatteen muodon, muuttuu hirvittäväksi kauhistukseksi. Yksi paholaisen, sielun- ja ihmiskunnan vihollisen hahmoista on psyykkisellä työllä käsittelemättä jäänyt narsistinen loukkaus.

Niin suuresti kuin ideologian kannattaja saattaa tarvita ideologiaansa, ja niin varmalta ja mahtavalta kuin se saattaa näyttääkin, sen heikkous on sen dynaamisessa ytimessä, illuusiassa. Miten siis suojata ideologian illuusiota, ettei sen kätkeytä mahdottomuus paljastuisi? Mikä sitä pahimmin uhkaa? Vaarallisia eivät ole toimiltaan tai elämäntavoiltaan ideologiasta poikkeavat tai sillä tavoin sitä vastustavat yksilöt. Kaikilla yhteisöillä on omat sosiopaattinsa. Näitä vaarallisempia ovat toisinajattelijat, mutta heistäkin vähemmän vaarallisia ovat ne, jotka kannattavat jotakin muuta ideologiaa. Kaikki nämä ovat ideologian kannalta jopa suotavia ja tarpeellisiakin. Heihin on helppo sijoittaa se paha, jonka poistamista ideologia lupaa – samoin kuin syyt siihen, miksi ideologia ei tehtävässään onnistu. Voidaan uskotella, että heidän tuhoamisellaan

edistetään ideologian toteutumista. Pettymysten, ja kiistetyn todellisuuden paljastumisen pelon nostattama viha ja kiukku saavat heistä luontevan kohteen, ja tarjoutuu mahdollisuus yksinkertaiseen toimintaan: kivitettäköön.

Ideologian pahimman ulkopuolisen vaaran muodostavat ne ajattelijat ja tutkijat, jotka pyrkivät paljastamaan tai tulevat paljastaneeksi ideologian sisältämät illuusiot: sen psyykkisen todellisuuden, jonka tyhjäksi tekemistä ideologia lupaa ajamiensa muutosten avulla. Illusion peittämän todellisuuden paljastuessa ihminen joutuu uudelleen niiden kauhujen ja loukkaantumisten eteen, jotka hän on ideologiallaan yrittänyt väistää. Niiden käsittelyyn hänen sietokykynsä ei aikoinaan riittänyt, ja sietokykynsä murtumisen uhan provosoimien voimin hän puolustaa ideologiaansa. Usein kuolemakin on parempi vaihtoehto kuin ideologiasta luopuminen. Ennen kaikkea ne ajattelijat ja tutkijat, jotka tuottavat näin suuren vaaran, on saatava vaikenemaan. Ideologioiden nimessä toisiin ja itseän suunatun terrorin dynaaminen tausta on monimutkaisempi kuin vain ideologian tarjoaman suojan ylläpitäminen, mutta suojautumiseen käytetty voima on suoraan verrannollinen niiden ahdistusten voimaan, joilta se suojaa.

Yleisen psykoanalyttisen esiyymmärryksen tasolta tunnemme joitakin perusjärkytyksiä, joita ihminen joutuu jo lapsuudessaan väistämättä kokemaan ja joita vastaan hän oppii ja häntä myös opetetaan monin tavoin suojautumaan – mm. ideologioiden avulla. Tarkoitin sellaisia järkyttäviä peruskokemuksia kuin oman erillisyyden ja riippuvuuden tajuaminen, sukupuolten välisen erilaisuuden tajuaminen, lapsuudenaikaisen oman seksuaalisen riittämättömyyden tajuaminen ja kuoleman olemassaolon sekä inhimillisen tiedon rajallisuuden tajuaminen. Tavallinen tervejärkinen ajattelu ei anna näille traumaalille niille kuuluvaa merkitystä tai ei pysty niitä edes traumaaliksi ymmärtämään, mutta yleinen tapakulttuuri sen sijaan vaatii suhtautumaan tahdikkaasti ja kunnioittamaan sekä yksityisiä että yhteisiä ideologioita, jotka toimivat suojana näitä traumaalioita vastaan. Jopa vihollisten ideologioiden kunnioittaminen liittyy korkean tason sivistykseen. Emme häpäise toisten keskeisimpiä arvoja, joihin ideologiatkin kuuluvat. Perusteena tälle pidättyvyydelle ei ole niinkään tietyn suojautumistavan – esimerkiksi uskomusten, sääntöjen ja seremonioiden – arvo sinänsä, vaan se, että intuitiivisesti ymmärrämme tavan avulla väistettyjen traumaaliojen ahdistuksen suuruuden.

Psykoanalyttisen työn suunta on ideologioiden dynamiikalle täysin vastakkainen. Sen tavoitteena on – per definitionem – saattaa tietoisuuteen ja tietoisena psyykkisen työn kohteeksi kaikki suojautumisten avulla vältetty ja piilotajuntaan karkotettu aines. Paljastaessaan ideologian defensiivisen puolen sekä sen, mitä vastaan sillä suojaudutaan, psykoanalyysi asettaa ihmisen uudelleen niiden pelottavien kokemusten eteen, joita hän oli yrittänyt paeta, olipa sitten kysymyksessä yksityisen ihmisen psykoanalyysi tai erilaisten kulttuuri-ilmiöiden psykoanalyttinen tarkastelu. Kuvia särkevän luonteensa vuoksi psykoanalyysi näyttää aina asettuvan ideologioiden kannalta vihollisen eli pahan puolelle. Ikään kuin psykoanalyysi rikkoisi ihmiseltä sen, mikä hänen mielestään oli parasta hänessä osoittamalla hänen ideologioihinsa kätkeytyvät illuusiot illuusioiksi.

Psykoanalyysiin tämän vuoksi kohdistuva vastarinta ei ole suinkaan vähäistä. Valaisevana esimerkkinä ovat yhteisöt ja yhteiskunnat, joissa psykoanalyysi on ideologisista syistä kokonaan kielletty tai tehty muulla tavalla, esimerkiksi taloudellisilla järjestelyillä mahdottomaksi.

Psykoanalyysin luonteeseen kuuluva ideologiakritiikki, joka on toisille antanut aiheen vastustaa psykoanalyysia, on tehnyt psykoanalyttisen tiedon tervetulleeksi niille, jotka ovat nähneet tässä tiedossa aseensa jotakin sellaista ideologiaa vastaan, jonka vuoksi he ovat tunteneet joutuneensa kärsimään. Mahdollisuus käyttää psykoanalyysia lege artis tai näennäisesti ideologioiden kritiikkiin, on todennäköisesti ollut yksi sen tiedollisen leviämisen, samoin kuin vastustuksenkin syistä. Sanottu pätee psykoanalyysin kliiniseen ja terapeutiseen käyttöönkin. Osa ihmisistä, jotka omista intresseistään – hoitoa tai apua saadakseen – hakeutuvat psykoanalyysiin, on etsimässä vapautusta sellaisista yleisistä tai yksityisistä ideologioista, jotka he ovat henkisestä kasvuympäristöstään aikanaan omaksuneet. Analyysissaan he ovat kapinoimassa niitä vastaan.

Ideologioita vastaan käydyssä ja ideologioiden välisessä taistelussa psykoanalyysia ei ole pidetty ainoastaan hyökkäysvälineenä ideologioiden mitätöimiseksi, vaan sitä on pyritty käyttämään myös ideologioiden tukena, tai tekemään siitä itsestään ideologia. Tähän riittänee viittaus erilaisiin seksuaali- ja aggressiopolitiisiin ideologioihin, kasvatusteorioihin ja mielenterveys-, terveys- ja sosiaalisia suhteita ja tapoja koskeviin ideologioihin. Kun ideologiat eivät ole realisoituneet eikä toivottuja tuloksia ole saavutettu, psykoanalyttinen tieto on joko hylätty tai on kääntynyt sitä vastaan, tai on syytetty itseä erheellisistä tai liian varhaisista sovelluksista. Kun ideologian varsinainen, vaikkakin tiedostamaton tavoite on kätkeä sen kannattajien tietty traumaattiset kokemukset tai, käyttäkseni Winnicottin ilmaisua, ”ne jo tapahtuneet katastrofit, joiden tulemistä pelkäämme”, sen kaikki sovellusyritykset ovat pakosta illusorisia. Minkäänlaisella seksuaalipolitiikalla ei voida poistaa oidipaalisia perusloukkauksia eikä tapakulttuurin muutoksilla vauvan projektoiden tuottamia vainoahdistuksia eikä kasvatusteorioilla sukupuolten erilaisuuden tuomaa järkytystä jne. Siitä huolimatta toivomme humanimpaa seksuaalipolitiikkaa, humanimpaa tapakulttuuria ja kasvatusta sekä suurempaa oikeudenmukaisuutta sukupuolten välisessä asemassa jne. Lisäksi olemme sitä mieltä, että psykoanalyysilla on sanottavansa näitä asioita koskevassa keskustelussa – muun muassa mutta ei ainoastaan – siksi että voitaisiin nähdä, milloin nämä keskustelut ovat muuttumassa ideologioiden rakentamiseksi.

Vaikka psykoanalyttisen tutkimuksen tavoite on tehdä tiedostamaton ja erityisesti piilotajuinen psyykinen aines tietoiseksi, ja niin muodoin osoittaa ideologiat ideologioiksi ja tehdä tietoiseksi se, mitä vastaan niillä suojaudutaan, tämä tavoite ei riitä estämään psykoanalyttikoiden ajattelua liukumasta kohti ideologian muodostusta. Psykoanalyttiset tekstit eivät ole vailla ideologisia aineksia, eivätkä psykoanalyttikot ole vapaita pyrkimyksestä rakentaa ideologioita. Jokaisella psykoanalyttikolla on omat terveen ihmisen ja hyvän elämän ideaalinsa, joiden jotkut ideologiset osatekijät ovat

omassa- tai itseanalyysissa jääneet käsittelemättä. Psykoanalyttikoiden harjoittaman tutkimuksen tieteellinen ideaali – olipa se luonnontieteellinen tai humanistinen tai jokin muu – voi myös sisältää käsittelemättä jääneitä ideologisia tekijöitä. Sama koskee tutkimusmetodin eli tekniikan ideaalia, toisin sanoen sitä, miten käytännön työtä on tehtävä ja millä perustein. Nähdäkseen omien käsitystensä ideologiset osat psykoanalyttikko joutuu asiakeskeisten pohdintojensa lisäksi kysymään itseltään, mikä vaara häntä näyttää uhkaavan, jos asiat eivät olekaan niin kuin hän olettaa, ja minkä ahdistavan asian hän haluaa olettamuksillaan ja metodisilla periaatteillaan väistää. Kysymys on yhtä tärkeä silloin, kun asianomaisen käsitykset ovat selkeitä ja hyvin perusteltuja kuin silloin, kun ne näyttävät hapuilevilta ja tendenssimäisiltä. Omien oppien defensiivisten funktioiden ja niiden kätkemien traumojen tutkiminen ei ole helppoa. Traumojen pelottavuus ja niiltä suojelevien ideologisten oppien narsistinen arvo ovat suoraan verrannollisia toisiinsa, ja molemmat ovat dynamiikaltaan niiden tutkimista vastaan. Erimielisyyksien syntyessä koulukuntaisuus tarjoutuu helpommaksi ratkaisuksi kuin tutkiminen. Mutta toisaalta juuri koulukuntaisuus on ilmiö, joka re- ja itseanalyysien, konsultaatioiden ja työnohjausten lisäksi suo mahdollisuuden tutkia omia perusolettamuksia ja itsestäänselvyksiä toisenlaisen ajattelun valossa. Koulukuntaisuudesta voidaan sanoa samaa kuin sananlasku sanoo tulesta: hyvä renki, mutta huono isäntä. Kaikki riippuu siitä, miten sitä käytetään. Freudilaisten ja kleinilaisten käymän keskustelun historia on hyvä esimerkki. Ei ole täysin perusteetonta toivoa, että myös tämänhetkiset, ilmeisen ideologisesti värityneet keskustelut, joita narsismin tutkimisen yhteydessä käydään, tulevat aikanaan muuttumaan destruktiivisista hedelmällisiksi. Sama koskee scientistisesti, hermeneuttisesti, fenomenologisesti tai kielellisesti suuntautuneiden väittelyä psykoanalyysin tieteellisestä luonteesta ja asemasta. Sinänsä tarpeellinen tutkimustyön tieteellistä ideaalia koskeva keskustelu on usein piiloidologista keskustelua omasta narsistisesta arvosta, mutta se voi johtaa hyvässä tapauksessa itsestäänselvyysinä pidettyjen olettamusten kriittiseen ja selkeyttävään tarkasteluun. Tosin tätä prosessia yleensä luonnehtii vanha totuus roskasta toisen ja hirrestä omassa silmässä.

On tavallinen olettaus, että psykoanalyttisten tulkintojen regressiivinen suunta – kohti piilotajuntaa, kohti varhaiskantaista, kohti menneisyyttä – ilmentää tietynlaista ideologiaa tai ideologista maailmankatsomusta. Tämän ideologian mukaan psyykkisesti reaalin olisi redusoitavissa kokonaan siihen regressiiviseen ja varhaiskantaiseen, jonka psykoanalyysi pyrkii tekemään tietoiseksi. Psyykkisesti reaalin olisi siis vain sitä. Psykoanalyttinen yleinen tieto piilotajuksen ja ”varhaisemman” mahdollisesta merkityksestä nykyiselle ja tietoiselle, ja toisaalta yksityistapauksia koskeva tosiasiallinen tieto samasta asiasta, käsitetään molemmat jonkinlaiseksi opiksi psyykkisestä tosiolevaisesta. Niinpä esimerkiksi kaikissa kulttuurin tuotteissa ”reaalista” olisi vain psykoanalyysin avulla löydetty reduktiivis-regressiivinen aines. ”Myöskin huomioonotettavasta” tulee ”tyhjentävä selitys” ja ainoa ”varsinainen todellisuus”. Tällaista psykoanalyysin reduktiivisuuden ideologisoimista esiintyy sekä psykoanalyysin kannattajien että sen vastustajien käsityksissä, mutta myös osalla

psykoanalytikoista. Millainen defensiivinen merkitys sillä kussakin yksityistapauksessa on, on aina erikseen tutkittava.

Vastaavasti voidaan psykoanalyttisella, psyykkistä kehitystä koskevalla tiedolla yrittää puolustaa ja perustella erilaisia moralistisia ideologioita. Tällaisia ovat muun muassa mielenterveysideologiat, jotka uskovat tekevänsä johtopäätöksensä suoraan psykoanalyttisesta tiedosta, mutta joutuvatkin psykoanalyysin hengen mukaisesti sen kritiikin kohteiksi. Olipa psykoanalyysin ideologisoiminen minkä suuntaista tahansa, sen kliinisenä seuraamuksena on aina psykoanalyttisen käytännön muuntuminen piilokasvatukseksi kohti kyseistä ideologiaa, kohti jäykkää suojautumisjärjestelmää ja etääntyminen psyykkisestä työstä ja luovuudesta.

Näyttää siltä, että psykoanalyysi sopii hyvin ideologianmuodostuksen välineeksi ja jopa suorastaan viettelee siihen. Tätä voidaan ymmärtää monestakin näkökulmasta. Eräs yleisimmistä ymmärtämisen mahdollisuuksista liittyy psykoanalyttisen tutkimuksen suuntautumiseen kohti piilotajuntaa, kohti tietoisuudesta karkotettujen psyykkisten aineiden tietoista tavoittamista. Kun tämä tavoittaminen voidaan käsittää joko karkotetun aineksen arvon ja ”oikeuksien” palautukseksi tai sen piilopaikkojen paljastamiseksi ja lopulliseksi tuomitsemiseksi, se saa samalla joko narsistisen tuen tai narsistisen uhkan merkityksen. Piilotajuinen aines voi myös edustaa itsen loukattua ja rehabilitaatiota kaipaavaa osaa, tai päinvastoin narsistista loukkausta muulle osalle itseä. Tällaisista lähtökohdista on hyvin lyhyt askel psykoanalyysin ideologisoimiseen. Ideologiaksi muunnettu psykoanalyysi voi olla vapauttamista tai sopeuttamista, vaistojen kapinaa tai järjen ääntä, perhekuluttia tai perheen hajoittamista jne. Psykoanalyysissa voidaan nähdä puolustaja tai uhka mitä erilaisimmille asioille.

Voimme palata alkuun. Jokaisella on narsistiset illuusionsa ja yksityiset tai yhteiset ideologiansa. Mutta on myös toivoa paremmasta itsestä ja paremmasta tulevaisuudesta, joka ei sisällä narsistista illuusiota. Se on edellyttänyt narsistisen vajavuuden läpityöskentelyä ja surua. ”Maailma ja toiset ihmiset eivät olekaan aina valmiit tyydyttämään halujani ja toiveitani, eivät nyt eivätkä ehkä koskaan. Omat ponnistukseni eivät suinkaan aina auta. Ovatko siis haluni ja toiveeni ja ponnistukseni arvottomia tai pahoja, ja olenko myös minä itse paha? Vai ovatko sitä toiset ja koko elämä ja maailma? Ne eivät olekaan olemassa minun halujeni ja toiveideni tyydyttämistä varten, tai ainakaan ne eivät pysty siihen, mutta siihen en pysty myöskään minä itse. Niin kauan kuin elän, on itseni, toisten ja maailman arvo halujeni ja toiveideni tyydyttäjänä vajavainen, ja kuolemani hetkellä se lakkaa kokonaan.” Toisin sanoen maailma ja toiset eivät kelpaakaan narsistisiksi objekteiksi ihmiselle, mutta sellaiseksi ei kelpaa myöskään hän itse.

Narsistinen objekti (tai self-objekti, tarveobjekti, funktionaalinen objekti) joka ei täytä tehtäväänsä, joutaa sellaisena hylättäväksi ja usein se hylätäänkin. Näin ihminen hylkää suuren osan maailmaa ja itseään ja takertuu siihen vähään, mikä näyttää vielä pitävän yllä narsistisia illuusioita. Jos hän olisi johdonmukainen, hän hylkäisi kaiken; sekä itsensä

että maailman, jos kuin ne merkitsevät hänelle narsistisia objekteja. Asian voi ilmaista myös metapsykologian kielellä seuraavasti: Jos ihminen olisi johdonmukainen narsismissaan, hänen narsististen objektiensa pysyvyys lähenisi nollaa. Mutta hylkääkö lapsi äidin aina, kun hänen merkityksensä toiminnallisena objektina lakkaa? Kyseisen toiminnan kannalta hän hylkää, mutta ei muilta osin. On olemassa toinen vaihtoehto: Välttämättömästä itsen jatkeesta, monimuotoisesta narsistisesta objektista muodostuu vähitellen varsinainen objekti; itsenäinen, sinänsä arvokas toinen, jolla on lapsen narsismista riippumaton olemassaolo ja arvo. Tähän muutokseen sisältyy menetystä ja surua – samalla kun lapsi ymmärtää muutoksen välttämättömäksi. Sama muutos voi tapahtua muihin narsistisiin objekteihin, kaikkiin toisiin, koko maailmaan ja itseen nähden. Ihminen on myös itse itselleen libidon kohde ja arvo sinänsä, eikä vain narsististen ideoidensa tai illuusioidensa toteuttamisväline. Narsistiset objektit muuttuvat varsinaisiksi objekteiksi, narsistiset suhteet objektsuhteiksi ja narsistisen libidon katektinen tila mahdollisimman suuressa määrin mobiiliksi, eli toisin sanoen: itsen ja toisten mahdollinen narsistinen merkitys ei ole enää mihinkään määrättyyn sidottu.

Näemme että ideologioiden mahtava, pysyviä ja kaiken yläpuolella olevia narsistisia objekteja ja arvoja rakentamaan pyrkivä voima on objektilibidon dynaaminen vastakohta. Objektilibido uhrataan yhteisen tai yksityisen narsistisen illuusion hyväksi. Tämä vastakohtaisuus on keskeisin tekijä, joka muuttaa näennäisesti jaloimmankin ideologian painajaiseksi. Ideologiat, olivatpa ne psykoanalyysin puolella tai sitä vastaan, vaativat sitä jättämään jotkut asiat psykoanalyttisen työn ulkopuolelle. Kaikki ideologiat varjelevat narsistisia illuusioitaan, joita ei saa asettaa analyysin kohteeksi. Siinä ne ovat omalta kannaltaan oikeassa. Ideologiat eivät voi saada psykoanalyysistä kannattajaa vaan kriitikon, eikä psykoanalyysistä itsestään voi tehdä ideologiaa. ”Minä en ole freudilainen”, sanoi aikoinaan Theodor Reikille Sigmund Freud – hymyillen (Reik 1954).

Tämä teksti on aiemmin julkaistu psykoanalyttikko, professori Tor-Björn Hägglundin juhlakirjassa Psykoanalyysin monta tasoa, s. 124-133, Nuorisopsykoterapiasäätiö, Helsinki 1988.

Kirjallisuutta:

Freud, Sigmund (1914) On Narcissism: An Introduction. SE, 14, 94.

Freud, Sigmund (1921) Group Psychology and the analysis of the ego. SE, 18, 131.

Grossman, Vasili (1984) Elämä ja kohtalo. Helsinki: WSOY.

Reik, Theodor (1954) Listening with the Third Ear. New York: Farrar, Strauss & Co.

Pentti Ikonen

Kommentti Pentti Ikosen artikkeliin Ideologiat, psykoanalyysi ja narsismi

Tutkielma on ensimmäisen kerran kirjoitettu kymmenkunta vuotta sitten. Kokemus on vahvistanut siinä sanottua.

Maaliskuussa 1997.

Seuraava artikkeli

[Risto Vuorinen: minä ja minus: missä ihminen kohtaa itsensä?](#)